

Človek na zemlji

Ciril Kosmač.

II

Okrog vsakega velikega ostudnega zločina požene še par majhnih, hinavskih ostudnosti, ki so kajkrat celo ostudnejše in težje od poglavitnega zločina samega. Te majhne, hinavske ostudnosti so v senci, ki jo daje drevo tega osrednjega zločina, pritlikavo grmičevje — svoje vláčne in trdožive korenine pokažejo šele takrat, ko je to deblo že požagano in spravljeno.

Vojna je kakor povodenj: reka se vali očitno in glasno po dolini, vali sode in debla, se zaganja v skale in brani, ruši jezove in brvi — ob bregu pa se nabirajo smeti in umazane pene, ki prodirajo skozi vrbove vrzeli na njive in travnike. Navidez sta tam še zmerom njiva in travnik, toda ko se voda odteče, je njiva nastlana s plavjem, po travniku pa ležijo okostja konjskih glav, crknjeni psi, miši in podgane, ki razširjajo smrad po trohnobi in mrhovini; trava je pomazana z blatom, „kadi se“ in ni za pokladanje.

Podobno je bilo tudi z vojno: tok se je valil na fronti in vse oči so bile namerjene tjakaj; tam so topovi bruhali na povelje, sablje so se bliskale v opoldanskem soncu, kri je tekla pred tisočnimi očmi — nič se ni zgodilo pritajeno in šepetaje. V zaledju, ob bregu te reke, pa so se nabirale smeti in umazane pene; tu je bil mir: zelena trava, veter, čisti potoki, oficirske kuhinje, mlečnozobi kadeti, plave, otožne oči ruskih ujetnikov, harmonike, s prtenimi rjuhami pregrnjene postelje, tople in potne osamele žene, brhka, sočna dekleta, starci na soncu, kino, rum, prepečenec in konzerve, zvezdnate noči, ugašujoče glavnje na širokih ognjiščih in brezdelje; včasih je zažvižgala granata, rdeča dopisnica je prišla s fronte, ob reki so ustrelili dezertarja, na tepko so obesili tatu — vse za zabavo in za tiste čudne vrste prijetno skeleči strah, ki je gnal zrelim, spočitim ženam mravljince po životu in kri po žilah, da so izgubliale glavo, zapirale težke veke, se privijale k moškim in padale; širile so se spolne bolezni, uši in garji, lakota po denarju, razpadalo je jedro narodovega telesa in duše.

Tako potuhnjeno in hinavsko je prišla vojna med te hribe; ni vpila in razsajala — vendar se je ob koncu pokazalo, da je bila tudi tu in da je pustila precejšnjo plast nezdrave naplavine.

Kmalu po izbruhu so prikorakale delavske kompanije, ki so sekale gozdove in rezale protja za strelske jarke ob Soči. Vojake so porazdelili po kmetijah, odkazali so jim prenočišča po hlevih in skednjih. Čez dan so delali, ponoči pa so naskrivaj molzli krave in kvartali ob

trepetajoči sveči, da so se stari očetje, ki jih vojska ni pobrala, tresli do zore in pričakovali, kdaj bo rdeči petelin zakikirikal vrh slamnate strehe. Ampak petelin ni zakikirikal in starci so se pomirili. Pa tudi vojakov so se privadili; saj so bili povečini samo Bosanci, nekaj je bilo tudi Madžarov, kasneje pa, ko so začeli graditi zračno železnico, sta prišli še dve kompaniji ruskih ujetnikov. Sčasoma so postali vsi tako domači, kakor bi zrasli na vasi.

Pri Obrekarjevih so jih dobili sedem: tri Bosance, Tasića, Ostriša in Kikića, Madžara Hösuja in Žida Levija, kasneje sta prišla še dva Rusa: Sergej in Petruška. Spali so na kozolcu, ker pri Obrekarjevih niso imeli hleva. Prvi dan so plegli, drugo jutro pa je plečati Ostriš ustavil očeta Jakopa, ko je gnal kravo k potoku.

„Kako je, stari?“ je vprašal.

„Tak, vojska,“ je zamrmral starec.

„Eh, malo je ravnine pri vas. Pri nas, eeh...“ je zaplaval vojak z rokami. „Na pij!“ je dodal in pomolil Jakopu aluminijsko steklenico.

Jakop je globoko nagnil, se odhrknil in rekel:

„Dober je, zjutraj se prileže,“ potem pa si je s hrptom roke obrisal brke in zajavkal: „Nak, ravnine pa pri nas ni veliko.“

Opoldne je Kikić prišel v kuhinjo, da bi si ogrel kosilo, zvečer je Tasić nagovoril Nanco pri koritu, Levi je dal Francku, najstarejšemu Nančinemu sinu, pol komisa, Hösu pa makovega kruha — tako so bili čez teden dni že vsi domači.

Potem je prišla jesen, pritisnil je mraz in Nanca je rekla:

„Na kozolcu jih bo zeblo!“

„Mmja,“ je zagodel Jakob.

In vojaki so se preselili v izbo. Ko se je zmračilo, so prinesli slame in si postlali. Potem so Bosanci sedli za mizo h kartam, Levi se je spravil v zdič in pripovedal staremu Jakopu o sebi in svojih, dvajsetletni, bledolični in boječi Hösu pa je molčal, ker madžarščine ni nihče razumel; s strahom se je spravil na peč, otepaval makov kruh, ki ga mu je pošiljal stric, in venomer pogledoval polno Kati, ki mu je kazala svoje bele zobe. Strop je bil črn in nizek, svete podobe, ki so visele na stenah, so izginjale v dimu in okrog vogalov je žvižgala burja. Proti deseti so ženske pobrale otroke in šle na kamro, stara dva sta izginila v svojo sobo, Levi je snel zobovje iz ust, ga položil v svojo vojaško skledo in zalil z vodo, Hösu je pomolil svojo molitev in poljubil škapulir, ki ga je nosil pod srajco, Bosanci so se sprli, zabrusili karte po tleh in plegli, preklinjaje drug drugemu mater, očeta, ženo in sestro. Zjutraj so vstali: Levi je šel molče h koritu, opral zobe in si jih položil v usta, potem je voščil dobro jutro in dal Jakopu kozarček

ruma; Hösu je poljubil škapulir in odrezal makovega kruha Kristinici, Francku in Venčku, pogledal Kati in šel; Bosanci so kleli, dali Jakopu žganja in odšli. Tako je šlo dan za dnem, noč za nočjo — vse je plavalo svojim ciljem naproti: Nanca in Kati sta vsak večer delj časa ostajali na peči, Jakop in Anca pa sta prej odhajala spat; Nanca je včasih stopila k Bosancem in se naslonila s prsi na mizo, Kikić jo je potrepljal po ramenu, Ostriš jo je objel krog pasu in Nanca ni odskočila; Kati je stisnila roko Hösuju in Hösu se je nagnil nadnjo in jo poljubil.

In tako je vse dozorelo. Nekega dne je prišla k Obrekarjevim straža, nagnala vse v hišo in zaklenila vrata. Nanca in Kati sta bili na kamri. Sloneli sta na oknu in gledali. Ob reki je prišla procesija vojakov; pred njimi sta korakala obsojenec in vojni kurat. Četa se je ustavila na obronku Obrekarjeve njive. Obsojencu so potisnili kramp v roke, počakal je za kratek hip potem pa je zarezal v zemljo in kopal. Nanca in Kati sta sedli na posteljo in čakali strelav. Potekla je cela večnost, pred hišo je korakala straža in puške niso počile. Spet sta stopili k oknu. Obsojenec je stal ob jami, preko oči bela ruta, plavi lasje so plavali v vetru, kurat je stal dva koraka vstran in mu mahal s križem pred usti, šest cevi je bilo namerjenih vanj. Ženski sta se okrenili in šipe v oknih so zazvenele.

Čez dva dni so prižvižgale prve granate. Zatekli so se v kleti in zapahnili vrata. Treščilo je v skalo nad hišo, kamenje se je vsulo po strehi in zaropotalo ob vrata. Otroci so zajokali, Nanca se je privila h Kikiću in Hösu se je tiščal Kati in poljubljal škapulir. Ponoči so spali vsi v kleti, razen Jakopa in Levija, ki sta se udala v „božjo voljo“. Otroci so pozaspali; roke so se križale in stiskale, telesa so se prevrgla, Nanca je ležala ob Kikiću — zunaj so žvižgale granate, čez vlažno, pajčevinasto steno so romali odsevi žarometa.

Počasi so se otroci privadili granat in zrakoplovov, ženske greha in Jakop božje volje. Prišli so ruski ujetniki, stradali in vlačili dolge železne vrvi na ogoljenih ramenih po hrību. Stekla je žična železnica; pri Obrekarjevih je tekla komaj par metrov nad streho — in kadar se je vozil tam mimo Kikić, je vselej pahnil na streho vrečo moke, ki se je zakotalila za hišo. Nanca in Kati sta jo spravili na kamro.

Tako se je začelo veselo in polno življenje: Kikić moko, Ostriš kave in sladkorja, Tasič mesnino, zganil se je celo Levi in poskrbel za obilnejšo pijačo. Vaščani so kmalu zvedeli za to blagostanje in hudo-mušno trobili:

„Nanci je lahko. Bog je ni pozabil. Še dandanašnji ji pošilja mano. Moka, kava, sladkor, meso, vse ji pada naravnost z nebes.“

Nanca pa se je za vse te besede kaj malo zmenila. Spočetka jo je že včasih zapekla vest, posebno takrat, ko so še prihajale s fronte

Žefove dopisnice. Takrat se je vselej z vso težo naslonila na Kikića in si s predpasnikom brisala solze, Kikić pa jo je krepko prižemal k sebi in je komaj čakal noči, ker je vedel, da bo tisti večer polnejša kakor po navadi. Potem so dopisnice prenehale in Žef se je vsak dan globlje potapljaj v pozabljenje. Nanca je pregradila kuhinjo z veliko mizo in točila vojakom pijače in kave.

„Kdor zna, zna,“ je govorila. „Zdaj je čas, da si kaj prislužim. Saj vendar veste, da imam precej dolga. In če kaj ostane, si lahko dokupim zemlje ali pa popravim hišo. In potem, bogve, če se bo Žef sploh vrnil; nobenega glasu ne da od sebe.“

„Ne, Žef bi ji zdaj ne dišal več!“ so čvekale babe in strokovnjaško motrile Nančin trebuh.

Večeri so bili pri Obrekarjevih polni godbe, pijače in jedi. Tasić si je stesal tamburico, Sergej in Petruška sta brenkala na balalajki. Nanca in Kati sta kuhali kavo, cvrli narezke in vreščali, kadar so vojaki stezali po njih svoje močne roke. Čim tišja je postajala noč, tem bolj je naraščal vrišč. Potem sta stara dva izginila iz kuhinje, otroci so že zdavnaj pozaspali, balalajki sta utihnili, tamburica je umrla, ogenj na ognjišču je ugašal in ugasnil. V kuhinji je nastala tišina, da so se slišali ščurki, ki so cvrčali v sajastem zidu. In potem so polegli večer za večerom.

Oče Jakob je videl vso to pregreho, toda ne dolgo; počasi se je tudi on navadil. Zdelo se mu ni nič posebnega. Če mu je kaka baba na vasi namignila, kaj misli o svojih hčerah, se je kar zavzel. Kaj da misli? Ali se mar kaj dogaja? Saj je vse po starem. Toda taka vprašanja so ga vseeno razgibala. Ko je v nedeljo poslušal župnikovo pridigo o starših, ki zanemarjajo svoje otroke, je zlezal vase in spoznal, da tudi pri njih doma ni vse v redu. Ob takih dneh je vselej molčal, zvečer pa, ko je bilo v kuhinji največje veselje, je stopil iz postelje in odprl vrata. Trdno je bil sklenil, da bo nagnal babe spat in vojake iz kuhinje, videl je samega sebe v sveti in odločni jezi. Toda ko je odprl vrata, je obstal na pragu, suh, tenek, v prtenih spodnjih hlačah, s palico v roki — in beseda mu ni hotela iz grla.

„Kaj bi pa radi?“ ga je vprašala Nanca.

„O nič... samo... malo vode bi rad pil.“ je zagodel.

„Eh, stari, kaj tebi voda!“ so se zadrli vojaki kar v zboru in planili pokoncu. „Tu imaš ognjenega. Ta je za tvoja leta. Saj imaš že dovolj mrzlo kri; ta te bo pogrel.“

„Ja ja, saj imate prav, ja ja...“ je rekel Jakob, nagnil dva kozarčka in izginil v kamro. Sedel je na posteljo, postavil palico med noge in majal z glavo. Potem je kar naenkrat zavrelo v njem. Planil je k vratom, jih hitro odprl, obstal na pragu in odprl usta — potem je

zaropotal s palico po podu, naglo zamahnil z roko in skoraj zbežal nazaj v kamro. Za njim se je v kuhinji dvignil krohot.

Legel je, se odel do ušes in zamrmral:

„Bog in sveti božji križ, kakor je božja volja, tako naj se zgodi.“

In s tem je opravičeval svojo vest, ki ga je potem, ko je izpil dva glažka žganja, še huje pekla.

„Ja, ja,“ je naglas grizel samega sebe, „sam sem kriv; za žganje jih prodajam. Ah, kako me bo žgal peklenski ogenj, kakor žganje, ja ja. ... kakor je božja volja!“

Zjutraj pa je bilo spet vse po starem. Nanca mu je prinesla v posteljo veliko skledo bele kave in velik kos belega kruha. Jakop se je prekrizal in jedel. Tako se mu ni godilo še nikdar v življenju. Potem je vstal in se oblekel — in komaj je stopil v kuhinjo, so ga že obkolili vojaki.

„Hajde očka!“ so silili vanj vsak s svojo steklenico, „požirek gorkega za srečen dan.“

In Jakop je pil, pil je na dušek tri, štiri kozarčke in je čutil, kako prijetno mu gomazi po nogah. S hrbotom roke si je obrisal brke in se zadovoljno odhrkaval:

„Ge, ge, ge.“

In potem je pil po malem ves dan. Sedel je na tnaló, ali pa si je našgal pipo in krenil k čebelnjaku. Ko je čebelnjak zaplesal pred njim, so se Jakopu ustnice razlezele v bridek nasmeh, počenil je in mrmral:

„Eh, moj bog, vojska je, kaj hočemo.“

Še slabše je bilo s staro materjo Anco. Ta ženska ni bila nikdar na dobrem glasu. Če ne bi dobila tako pohlevnega moža, bi bila v hiši večna vojna; Jakop pa je vse potrpel in tako je tudi vse v miru potekalo. Pred vojno se je Jakop silno redko napil in se potem drznil doma kaj pripomniti in potrkati s palico po podu — zdaj je bil sicer večkrat pijan, toda bil je tudi bolj pohleven.

Anca je bila mrtvoudna. Ponoči je ležala v izbi, čez dan pa sta jo Ostriš in Kikić z blazino vred prenesla na tnaló. Ležala je tam in sitnabila; žlempala je črno kavo in tako njuhala tobak, da je imela nos zmeraj zadelan; dihala je samo skozi usta, v prsih ji je cvililo, govorila je s sapo in vreščala:

„Nanca, Nanca!“

„Kaj pa je?“ je pritekla Nanca.

„Čargova Liza, praviš, da je zanosila. S kom pa? He! Plazar, kaj je rekel Plazar, ko je prišel na dopust, a? Zakaj ga ni bilo k nam? Kaj pa Kristina, Melinarjeva Kristina, ali ni tudi ta, a? Kaj? Ni? Kako da ne? Zakaj? A? ... je sunkovito drobila Anca.

Nanca se je useknila v predpasnik in dejala:

„Zdaj nimam časa, potem pridem.“

„Kaj? Nimaš časa. Hči nima časa za svojo bolno mater! Kaj, ste slišali, a, a!“ je vreščala.

Nanca se je vrnila v kuhinjo, sedla Ostrišu na kolena in rekla:

„Da bi nas bog že enkrat rešil te žive pokore!“

Anca pa je vreščala kar naprej; trdila je, da jo hočejo zastrupiti, da bo poklicala majorja, obersta, župnika in žandarje. Poleg nje je sedela štiriletna Kristinica in mahala z lipovo vejo, da ne bi muhe sedale nanjo.

Tako sta potekli skoraj dve leti v izobilju in brezskrbnosti. Potem je prišlo sedemnajsto leto, bog je odpovedal mano, vojaki so zaklepali komis, mizo so odnesli iz kuhinje — za Obrekarjeve so nastopili grenki časi. Nanca in Kati sta bili noseči, vstajali sta zjutraj molče, spravili bele prtiče v košaro in šli po vasi, da bi naprosile skorij in mleka za otroka. Doma sta ostali samo stara mati in Kristinica. Ležali sta na postelji, Kristinice je bila sama kost in koža. Anca jo je motila s staro pratiko. Kristinica je listala po njej. Ko je prišla do reklame za Suttnerjeve ure in je videla malega debelušnega možakarja, ki je kazal z dolgim prstom na uro in se smejal, se je sklonila k Anci in rekla:

„Mati, ta prav gotovo ni lačen, ker se tako smeje.“

Anca je stisnila otroka k sebi in solze so ji privrele iz oči.

Bosanci niso več metal kart, Hösu ni več prejemal trebušnatih paketov od strica, Tasić je vrgel tamburico v peč in skoparil s komisom. Nekega dne ga je ubilo drevo. Ko so ga nesli mimo hiše, vsega razmesarjenega, je Kristinica stekla k materi, se je prijela za krilo, vzdignila k njej svoje drobne črne oči, ki so zažarele ob vprašanju:

„Mama, kdo bo zdaj pojedel Tasićev komis?“

In potem je Kristinica umrla za zlatenico in za lakoto. Dali so ji zlate uhanе v ušesa in tri zlate prstane je nosila na svilenem traku okrog vratu, pila je zmleto lipovo oglje na mleku, kadili so jo z osjim satovjem — vse je bilo zaman. Iz župnišča so prinesli kos belega kruha in ga ji dali v roke. Kristinica je pograbila kruh, ga stisnila k sebi, se nasmehnila in zaprla oči.

Nanca in Kati sta legli in rodili. Vojaki so odšli. Prišli so Italijani, postavili v vasi kuhinjo in delili makarone in riž. Francek in Venček sta hodila po hrano in se potepala po vasi do poznega večera.

Potem je gospod župnik oznanil mašo zahvalnico „za srečen konec svetovnega klanja“. Ljudje so napolnili cerkev do poslednjega kotička. Gospod župnik je stopil na prižnico kar nekam slovesen; strah mu je izginil z obraza, okrog usten so se mu spet zarisale stare poteze va-

škega gospodarja; zdaj je bila spet vsa moč nad temi ovcami v njegovih rokah. Odmolil je očenaš, nato pa je govoril:

„Dragi farani! Naš gospod bog se je usmilil svojih ponižnih hlapcev; odvrnil je bič vojske od njih. Spoznajmo in pokleknimo predenj in zahvalimo se mu iz dna duše. Strašna svetovna morija je posegla tudi med mojo čredo. Padli so Jožef Krivec, Ivan Kuštrin, Martin Lapanja. Franc Hvala, Andrej Klemenčič in Anton Vogrič; pogrešana sta Matija Kofol in Žef Obrekar, dober in pohleven kmet je bil, vzgajal je otroke v strahu božjem.“

Ko je Nanca slišala ime svojega moža med pogrešanimi, je začutila v tem skoraj neko opravičilo za svoje dejanje — čeravno je gospod župnik govoril tudi o nemoralnem življenju, ki ga je prinesla vojna. Pri teh besedah je Nanca sklonila glavo — in ko je župnik dejal, da je bila vojna veliko polje, na katerem je satan požel na tisoče in tisoče duš, in potem dvignil svoj glas in povedal, da je božje usmiljenje neskončno, da morajo vse žene najprej prositi odpuščanja gospoda boga, ki so ga s tem grdim dejanjem užalile, potem pa tudi svoje može, ki so jih varale, so se Nanci ulile solze po licih. Zaželela si je iz dna duše, da bi takrat stopil Žef pred njo; zgrudila bi se predenj na kolena in bi mu rekla, naj jo ubije. On pa bi jo dvignil in ji vse odpustil. Vsi smo grešili, bi rekel, vstani.

Gospod župnik je stopil pred oltar; star, kruljav organist nikakor ni mogel najti z leseno nogo pravih pedalov; orgle so zabučale, očala so se mu zameglila in dve solzi sta padli na napis TE DEUM in *Veličastno*.

III

Žef je treščil iz izbe s tako silo, da so pod njegovim težkim korakom zapljunkale vegaste skrilje v veži in kamenita stopnica pred pragom. Zagnal se je na tvalo in v sunku obstal; pobesil je glavo in se zamaknil v debele konice svojih umazanih škornjev. Počasi je snel zamaščeno kučmo z glave, oślinil žuljave prste in se počohal po potni pleši. Vsa jeza in žeja po maščevanju se je spremenila v užaljenost in zbežanost. Ko je bil še smrkav pastir, mu je nekoč gospodar pri skledi pripeljal klofuto, ker je držal šobo in tako malomarno majil oblico, da mu je — „dar božji“ — zdrknila na tla; zbežal je iz hiše, se skrival po gmajni do večera in tuhtal, kako bi se maščeval nad gospodarjem — sklenil je, da se bo obesil. Zdaj se je nahajal v podobnem duševnem stanju in prišla mu je na pamet tudi podobna misel; kar oddahnil se je in nekaj trenutkov je ob tej misli neizmerno užival.

„Ha! To ji bom zagodel!“ si je pomencal roke — in ustnice so se mu razlezele v porogljiv nasmeh.

Butnil je kučmo na plešo, odpel jermen in stopil k tepki. Stegnil je roko, da bi pograbil vejo, toda veja je bila previsoka. Zavalil je k deblu težek štor, stopil nanj in zavihnel jermen; veja se je stresla in Žefu so padle debele kaplje za vrat; zmajal je z glavo, stisnil pesti, zakrilil z rokama, se ozrl proti nebu in odločno odsekal:

„Drek, primojduš, pa ne obesil!“

Prav takrat pa so zacvrkala vrata v lesenih tečajnikih; na prag je stopil oče Jakop v spodnjih hlačah, odprl usta, da bi zakričal, in potrkal s palico ob kamenito stopnico. Žef je zacepetal z nogami po drobnih, trhljih trskah in zavil krog vogala. Nanca je odprla okno in vprašala:

„Kam pa leti?“

Jakop je pokazal s palico po klancu.

Žef je udaril po vrtu; stopil je mimo prhajočih konj, ne da bi se ozrl po njih, in zavil po široko razvoženem in blatnem hodniku proti reki.

„Ustrašili so se pa le, hudiči!“ je mrmral — in bilo mu je žal, da ni nadaljeval svojega obešanja: rad bi videl, kako bi se drli in vili roke od obupa.

Izginil je v vrbovju in se spotikal ob vrvastih koreninah; šibe so mu švigale po licih, voda mu je kapala za vrat.

„Hlače! Ali ste jo slišali, kaj? Hlače! Če sem jih odpenjal!“ se je spraševal na glas.

Zabrodil je po majhni obvodni jasi in se ustavil sredi širokolistnatega črnega lapuha. Sunil je kučmo na tilnik — začutil je v sebi veliko skelečo praznino. Vse do takrat ni vedel, da je nosil v svojem srcu svetel novec; tiščal ga je med potnimi prsti kakor otrok; in zdaj mu je ta novec padel v visoko močvirnato travo. In od bridkosti in jeze sta mu — prav kakor otroku — privreli dve solzi v oči; zdrknili sta po poraščenih licih in obviseli v kotu ust, da je začutil slan okus. Segel je v žep po mehur, stlačil v usta pest tobaka, krepko pritisnil, prežvečil in bziknil rjavo slino v velikem loku po grmovju. Skočil je z grive na prod. Med debelim, okroglim kamenjem je plenkala voda. To plenkanje se mu je zazdelo tako prijetno, da so ga zasketele noge. Spomnil se je, da se že več kot štirinajst dni ni sezul; sedel je, potegnil noge iz škornjev — cunje so bile gnile, prsti razjedeni od znoja — in omočil je noge v vodo. Noč je bila svetla, preko hriba se je vlekla bela megla, po dolini je pihal rahel veter — „Vreme bo;“ je strokovnjaško prikimal — na drugem bregu se je voda zaletavala ob steno, v tolmunu se je premetavala vidra, z doma pod gričem se je oglašal petelin: — jutro je bilo blizu.

Žef je obsedel na produ, nekajkrat trdo pregriznil tobak in široko izpljunil. Potem pa si je na bose noge nataknil škornje in krenil ob vodi v vas. Ljudje so bili že vstali, tu pa tam se je kadilo skozi vrata. Zavil je k Cestarju, sedel za mizo, potisnil kučmo globoko na oči in kratko odsekal:

„Frakelj!“

Cestar se je prizibal, potegnil hlače na okrogli trebuh in si zatlačil srajco; odprl je leseno tobačnico, vzel iz nje ščepec tobaka, ga nasul na hrbet roke in posmrknil. Potem pa je stopil k mizi, pogledal Žefa in se začudil:

„Te—te—te, petnajst petelinov, glej ga no, saj si ti, botrček Žef. Kdaj si pa prišel? Danes? Kako pa kaj doma? Ali si že kaj pogledal? Še nisi! Najprej si malo k nam obrnil, kakopa! Te—te—te, petnajst petelinov, celo večnost se nismo videli. Ojej, pa so te šteli med pogrešane. Molili so zate; jaz pa sem zmerom pravil: Bogve, skoraj ne verjamem, da bi padel; kar prineslo ga bo lepega dne, Žef je trd. In vidite, zdaj je tu. Te—te—te, petnajst petelinov.“

Žef se je kar tresel od jeze; mencial je z nogami in dvigal roke z mize — tako so ga srbele dlani, da bi Cestarja najrajši česnil za uho. Tega človeka ni nikdar mogel. Tak jud: debel ko sod, govori pa kakor tercijska. In potem: „botrček, botrček, petnajst petelinov!“ Ko bi ta hudič znal vsaj pošteno zakleti. Žef je molče pograbil frakelj, ga izpraznil in ga postavil pred Cestarja.

„Še!“ je dejal kratko.

Cestar se je odzibal in prizibal; spet je potegnil hlače na trebuh, nasul ščepec tobaka v nos, previdno in počasi.

„Doma si bil, kaj? Te—te—te, petnajst petelinov!“ je znova začel in glasno kihnil. „Ni prijetno ne. Pa kaj, vsi smo slabi, vsi, bog nam v greh ne zapiši; duh je voljan, a meso je slabo. In potem, botrček, saj sam veš, tiste Medvedove — — kaj bi govoril.“

No, zdaj je bilo pa Žefu že dovolj — potisnil je kučmo na tilnik, se sunkovito nagnil tik do Cestarja, da je odskočil, se spačil v usta in se zadrl:

„Molči! Te—te—te, petnajst petelinov. So že vse enake. Tvoja ni nič boljša: oštirska baba in občinska vaga, vsak se lahko na njej poziblje!“

„Hentaj, botrček, to pa res ni lepo, kar govoriš!“ je ugovarjal Cestar in se plašno umikal.

Žef pa ni odgovoril; potisnil je kučmo še globlje na oči in se zagrebel v trmast molk.

Po vasi se je kmalu zvedelo, da se je Žef povrnil in da pije pri Cestarju. Prišel je ta in oni, ga potrepljal po ramenu in ga kaj vpra-

šal, in ker ni dobil odgovora, je rekel kako dobro besedo, naredil globok požirek iz fraklja in šel. Prišle so tudi babe, Pasenčurkova Jera, stara devica in tretjerednica, je stopila prav do njega, privzdignila kučmo z njegovih oči in rekla v svesti si svojega tolažilnega apostolskega delovanja:

„Eh, nikar se tako ne ženi, bog že ve, kaj dela.“

Te besede so Žefa resnično pogrele; skočil je pokoncu kakor bi ga oblili s kropom, potisnil kučmo na tilnik, da se je zalesketala mokra pleša, in se razsul:

„Kaj? Bog že ve, kaj dela? Razbojnik in tat tudi vesta, kaj delata. In če ti jaz potisnem s pestjo glavo v trebuh in če pahnem svojo babo skozi okno, tudi vem, kaj delam, mar ne? Taka so ta dela! Ko smo šli na vojsko, je nas blagoslavljal, da bi se klali; zdaj, seveda, nas blagoslavlja za mir. Dal je sveti zakon in za nameček vojaškega pankrta. To so pa zares lepa dela! In kje je zdaj, da bi pomagal? V nebesih sedi na zlatem tronu, kakor tale Cestar, posluša angelsko petje in škili skozi luknjo na ta svet; zdaj, kajpak, vidi mene, stoka in piše v moje črne bukve: ‚Te—te—te, petnajst petelinov, Žef preklinja boga, Žef je brezverec, Žef bo babo nagnal.‘ No? Ali je tako ali ni? No ja, in če premislimo, ali je sploh sam svoj gospodar ali ne? Kaj še! Kdor ima denar in puško, ima tudi boga. Oblastnik drži z oblastnikom; vrana vrani ne izkljuje oči. Taka je ta stvar: ali je tako močan in hinavski, ali pa je taka mevža in baba, da lahko počenjajo z njim, kar se jim zazdi. Danes ga kličejo, da blagoslavlja vojno, jutri mir. Kar je danes čednost, bo jutri greh in greh bo čednost —“ govoril je hitro; skoraj mu je zmanjkalo sape. Pograbil je frakelj in ga v dušku izpraznil. Potem je spet potegnil kučmo na čelo, dal v usta pest tobaka, bzikal v velikem loku po izbi in molčal. Stare babe pa so se križale nad njegovimi težkimi besedami.

Tiste dni so se vrnil še trije kmetje domov, toda prišli so skoraj neopaženo; vsa vas je govorila samo o Žefu Obrekarju. In če je že šel glas o njegovem pitju in o njegovi drzni govorici od hiše do hiše, je bilo pač razumljivo, da je prišel tudi v župnišče. In ko je v nedeljo gospod župnik na prižnici prebral evangelij, se je hrešče odhrknil in pljunil v pisan robec, stvar, ki ni nikdar pomenila nič dobrega. Precejšen del pridige je bil posvečen Žefu Obrekarju, „temu katoliškemu možu, ki je pred vojno živel mirno in spodobno, vzgajal svoje otroke v strahu božjem in v strahu božjem tudi sam živel. Zdaj pa je zašel na kriva pota; seme hudičevo je padlo tudi v njegovo srce — in, glejte, padlo je na rodovitna tla in bujno pognalo. Premajhna je bila milost božja v njem; postal je brezvesten preklinjevalec, prst božji visi nad njim.“

Žef pa je pil tudi čez nedeljo. Ljudje so posedali krog njega, silili vanj in on se je širokoustil:

„Nagnal jo bom, razumete! Ko bi le videli, kako se je postavila predme, ponosno in strogo, kakor bi v tem času sezidala novo hišo in mi jo zdaj poklanja v dar. Na kolena bi moral pasti pred njo in reči: — Občudujem te in iz srca sem ti hvaležen, da si se tako potrudila zame. Da, tako je to izgledalo. Ampak, pokazal ji bom vrata in si vzamem deklo. Močno in mlado deklo, pa bom odpenjal hlače, kadar se bo meni zahotelo. Boljše je, da kar sama pobere šila in kopita, kajti ne jamčim za njeno glavo.“

In fantje so mu pritrjevali in ga podžigali: „Bravo, kar tako naredite, Žef!“

Tako je razsajal vse popoldne; pil je in besnel; segel je v žep po nož, ga odprl, zavijal bele oči proti stropu in preklinjal. Prišli so karabinjeri in ga vrgli iz gostilne.

Zamajal se je skozi vas in zavil čez most. Trdno je bil sklenil, da bo ženo ubil. Na poti pa je omagal, noge so mu odpovedale in zgrudil se je ob klancu. Zbudil se je o mraku in krenil dalje. Pijanost se še ni popolnoma izkadila, vendar je bil mirnejši; sklenil je, da bo postopal kot trezen mož. Nič ne bo razsajal in rogovilil; stopil bo v hišo in mirno pokazal vrata.

„Tam — in izgini!“ poreče. „Pa še ti!“ se bo obrnil h Kati.

Prišel je po stezi za vrzeljo, da bi kar nenadoma planil v hišo. Hodil je počasi, da bi ga kdo ne zapazil. Stopil je v kuhinjo in kuhinja je bila prazna. Odprl je v izbo; v zdiču je sedel oče Jakop in rezal krlje.

„Kje pa sta?“ je vprašal Žef.

„Šli sta!“

„Šli? Kdaj pa?“

„Prejle!“

Žef je kar osupnil; potegnil si je kučmo na oči in stisnil pest. Da sta šli kar takole sami od sebe, ne da bi jima on pokazal vrata, to ga je razkačilo. Bil je osramočen, tako osramočen, da bi se najrajši kar v zemljo pogreznil. Ti prekleti babi, prav za prav sta oni dve njemu pokazali vrata. In zdelo se mu je, da Jakop uživa nad to njegovo sramoto.

„To ste jima vi rekli!“ je bevsknil vanj.

„Jaz? Bog ne zadeni!“ se je stulil starec. „Pasenčurkova Jera je prišla in povedala, da si razgrajal pri Cestarju. Rekla je, da si kazal nož in prisegel, da jo boš zaklal... no, pa sta šli.“

„Primojduš, jima bom že pokazal, saj še ni vseh dni konec!“ je pribil Žef in zaloputnil vrata. Stopil je po stopnicah, pa se je premislil, vrnil se je, zavil čez dvorišče, se napil vode pri žlebu in izgini na kozolec.

(Dalje.)